

УДК 94(38):321.1(4)

**RAWAKETA У КОНТЕКСТІ КРУПНОГО
ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ ТА ПОДАТКОВОЇ
СИСТЕМИ ПІЛОСЬКОГО ЦАРСТВА
(ЗА ДАНИМИ ТЕКСТІВ ER 312 І UN 718)**

**RAWAKETAU IN THE CONTEXT OF LARGE
LAND TENURE AND THE TAX SYSTEM OF THE
PILOS KINGDOM (ACCORDING TO THE TEXTS
OF ER 312 AND UN 718)**

Перещ В. М.,

кандидат історичних наук, доцент,
виконуючий обов'язки доцента кафедри
соціально-гуманітарних та природничих наук,
Університет сучасних знань (Київ, Україна),
e-mail: Peresch@ukr.net

Pereshch V. M.,

PhD in history, Associate Professor, Acting as the
Associate Professor, of the Department of the Social,
Humanities and natural sciences, The University of
Modern Knowledge (Kyiv, Ukraine), e-mail:
Peresch@ukr.net

На основі текстів табличок Er 312 і Un 718 досліджуються питання, пов'язані з пілоським лавагетом (rawaketa), якого в науці прийнято ідентифікувати з воєводою Пілоського царства, що існувало на півдні Пелопоннесу наприкінці II тисячоліття до н.е. Автор здійснив спробу визначити місце лавагета серед крупних землевласників та податкоплатників Пілосу. У результаті аналізу джерел літератури з'ясовано, що у якісному відношенні земельна ділянка лавагета, як і наділ ванакта, належить до привілейованої категорії *temenos*, що принципово відрізняє лавагета від найкрупніших землевласників Пілоського царства – *teretes*, *worokijonejo*, *ekera,wo* – і зближує його з верховним правителем Пілосу. Визначено, що невеликий внесок лавагета, зафіксований в таблиці Un 718, не применшує його ролі і статусу на фоні інших фігурантів даного тексту, а, навпаки, може сприйматися як ознака того, що лавагет, як особа привілейована, був частково звільнений від сплати податків.

Ключові слова: rawaketa, wanaka, лавагет, Пілос, ахейська Греція, Егеїда, дополісна Греція, лінійне письмо В, мікенська монархія.

The article, based on the texts of the tablets Er 312 and Un 718, explores the issues associated with the Pylian lawagetas (rawaketa), which in science is determined to identify with the military leader of the Pylian kingdom, which existed in the south of the Peloponnesus at the end of the second millennium B.C. The author attempts to determine the position of lawagetas among large landowners and taxpayers of Pylos. As a result of the analysis of sources and literature, it was found that in a qualitative sense, the land lot of lawagetas, as well as the plot of wanaks, belongs to the privileged category of *temenos*, which essentially distinguishes the lawagetas from the largest landowners of the Pylian kingdom – *teretes*, *worokijonejo*, *ekera,wo* – and brings it closer to the supreme ruler of Pylos. It is determined that the small contribution of lawagetas, recorded on the plate of Un 718, does not diminish his role and status against the background of other persons in the given text, but, on the contrary, can be taken as an indication that the lawagetas, as a privileged person, was partially exempted from paying taxes.

Keywords: rawaketa, wanaka, Pylos, AchaeanGreece, Aegean world, pre-polis Greece, linear B tablets, Mycenaean civilization.

Постановка проблеми. Після того, як у середині XX ст. видатні британські дослідники М. Вентріс і Дж. Чедвік знайшли ключ до читання текстів табличок з архівів мікенських царств, вчені отримали якісно нові можливості у вивченні реалій дополісної Греції. Серед багатьох питань, що постали перед мікенологами, одним з найактуальніших стало питання про лавагета, яке тісно пов'язане з проблемою державного устрою ахейських царств. Від вирішення даного питання значною мірою залежить правильне розуміння

важливих моментів в історії як давньогрецької цивілізації, так і цивілізацій, що існували у середземноморському регіоні у III–II тис. до н.е.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідниками вже давно визнано, що головними особами Пілоського царства були ванакт і лавагет. При цьому перший зосереджував у своїх руках, очевидно, переважно релігійну владу, а останній – військову. Власне, термін лавагет (ra-wa-ke-ta) походить від грецьких слів *λαός* («народ, збройні сили») і *ἄγω* («вести») і може бути ідентифікований як воєвода [7, с. 19; 6, с. 45 наст.; 33, р. 120; 8, с. 217; 1, с. 327; 18, р. 535 ff.; 20, р. 4; 16, р. 558 ff.; пор.: 4, с. 218 сл.; 10, р. 559 ff.; 3, с. 25; 27, р. 64–66; пор.: 24, р. 587 ff.; 23, р. viii ff.].

Питань, пов'язаних з різними аспектами діяльності пілоського лавагета, у тій чи іншій мірі торкалися такі вчені, як М. Вентріс, Дж. Чадвік, Ф. Адрадос, Г. Ван Еффентер, Г. Полякова, Т. Палайма, Д. Накассіс. Особливо ж слід відмітити відносно недавню дисертацію С. Ніколудіс, яка повністю присвячена досліджуваному нами терміну.

Невирішені раніше проблеми. Однак, дослідниками так і не було в достатній мірі проаналізовано місце лавагета у сфері податкової системи та крупного землеволодіння Пілоського царства. Тож, власне, ми й ставимо за мету дослідження визначити місце даної особи у вказаних сферах на основі текстів табличок Er 312 і Un 718.

Виклад основного матеріалу.

Er 312

1 wa-na-ka-te-ro te-me-no	
2 to-so-jo pe-ma	GRA 30
3 ra-wa-ke-si-jo te-me-no	GRA 10
4 vacat	
5 te-re-ta-o [ ] to-so pe-ma	GRA 30
6 to-so-de te-re-ta	VIR 3
7 wo-ro-ki-jo-ne-jo e-re-mo	
8 to-so-jo pe-ma	GRA 6[.
9 vacat	

Переклад:

- 1 Темен ванакта
- 2 Стільки мір зерна – 30 мір.
- 3 Темен лавагета – 10 мір.
- 4 пустий рядок
- 5 (Земля) теретів такої кількості зерна – 30 мір.
- 6 Теретів же стільки – 3 чоловіки.
- 7 Оброблювана пуста
- 8 такої кількості зерна – 6 мір.
- 9 пустий рядок

Писець Er 312 реєструє землі пілоського ванакта, лавагета, трьох теретів та ділянку *worokijonejo* егемо. Ділянка лавагета є втричі меншою від ділянки ванакта. Наділи трьох теретів реєструються одним числом – GRA 30. Тобто, як можна звідси зрозуміти, кожен терет має у своєму розпорядженні по GRA 10. Таким чином, за розмірами ділянка лавагета є такою ж як і ділянка кожного з теретів, що в даному випадку у кількісному відношенні урівнює лавагета з кожним окремим теретом.

Однак, на відміну від терететів, лавагет користується ділянкою принципово іншої категорії – *temenos*. Дана категорія землі у мікенську добу, а також у часи Гомера вважалася привілейованою: нею користувалися царі і герої. Крім того, також є кілька згадок про темени, що належали божествам [детальніше див.: 9; 11; 15, р. 129–145; 19, р. 435–452; 31; 32, р. 323–343; 5, с. 41–48].

У розглядуваній же нами табличці Ег 312 теменом, крім лавагета, користується також ванакт. Тож, у кількісному відношенні ділянка лавагета прирівнюється до ділянки кожного окремого терета, а у якісному відношенні земля лавагета належить до тієї ж привілейованої категорії *temenos*, що і ділянка ванакта. Останнє принципово відрізняє лавагета від найкрупніших землевласників Пілоського царства і зближує його з верховним правителем Пілосу.

Розглядаючи статус тієї чи іншої особи Пілоської держави через призму розмірів земельної власності, слід згадати й той факт, що в пілоських документах фігурує земельна ділянка, що перевищує не лише розміри темена лавагета, а й значною мірою перевищує розміри земельного наділу самого ванакта. Мова йде про ділянку найбільш загадкової фігури Пілосу – *ekera₂wo*. Його землі, зареєстровані у табличці Ег 880, поділені на дві ділянки: одна з них дорівнює GRA 50, інша – GRA 44. В кінці таблички писець, підводячи підсумки фіксує загальні розміри земель *ekera₂wo* – GRA 94. Тож, наділ даної особи майже у 10 разів перевищує наділ лавагета. Однак, слід звернути увагу на те, що землі *ekera₂wo* не належать до привілейованої категорії *temenos* і фігурують у якості широко відомої у мікенському Пілосі категорії *kitimena* («приватна» земля).

Такі авторитетні дослідники, як Т. Палайма, Д. Накассіс та А. Бартонек, слідом за Дж. Чадвіком, відстоюють точку зору, що *ekera₂wo* – це особисте ім'я пілоського ванакта [33, р. 120, 256; 34, р. 454; 14, р. 450–453; 2, с. 130, 144; 26, р. 119 ff.; 22, р. 98 ff.] і, відповідно, його землі, зареєстровані в Ег 880, мають сприйматися лише як частина земель ванакта. Однак, якщо таку ідентифікацію відкинути [28, р. 216; 12, р. 62; 13, р. 411–415; 21, р. 60–76; 17, р. 131 ff.; 30, р. 391 ff.] і розглядати *ekera₂wo* лише як високопосадовця Пілоського царства, то ми можемо констатувати, що його земельна ділянка хоча й значно переважає ділянку лавагета у кількісному відношенні, все ж програє ділянці останнього у якісному вимірі.

PY Un 718

- .1 sa-ra-pe-da , po-se-da-o-ni , do-so-mo
- .2 o-wi-de-ta-i , do-so-mo , to-so , e-ka-ra₂-wo
- .3 do-se , GRA 4 VIN 3 BOS^m 1
- .4 tu-ro₂ , TURO₂ 10 ko-wo , *153 1
- .5 me-ri-to , V 3
- .6 vacat
- .7 o-da-a₂ , da-mo , GRA 2 VIN 2
- .8 OVIS^m 2 TURO₂ 5 a-re-ro , AREPA V 2 *153 1
- .9 to-so-de , ra-wa-ke-ta , do-se ,
- .10 OVIS^m 2 me-re-u-ro , FAR T 6
- .11a -ma

- .11b VIN S 2 o-da-a₂ , wo-ro-ki-jo-ne-jo , ka-
- .12 GRA T 6 VIN S 1 TURO₂ 5 me-ri[
- .13 vacat [ ]1 V 1

Переклад:

- .1 В Сарапеду: Посейдону данина,
- .2 Овідетам данина. Всього Ехелав
- .3 дасть: 4 міри зерна, 3 міри вина, одного бика,
- .4 сирів 10, вовна 1,
- .5 3 міри вовни.
- .6 vacat
- .7 А також дамос [дасть]: 2 міри зерна, 2 міри вина,
- .8 баранів 2, сирів 5, олії 2 міри, руно 1
- .9 Всього лавагет дасть:
- .10 баранів 2, борошна 6 мір.
- .11a [ ]
- .11b 2 міри вина. А також worokijonejo kama:
- .12 6 мір зерна, 1 міру вина, сирів 5, меду[
- .13 vacat [ ]1 V 1

Дана табличка належить авторству того ж самого писця, що й табличка Ег 312. Як можна зрозуміти, у ній мова йде чи то про надходження податків до храму Посейдона в області Сарапеда (термін «Сарапеда» навряд чи пов'язаний з іменем міфічного героя Сарпедона; очевидно, тут все ж таки мова йде про якусь географічну місцевість, оскільки *tedov* з давньогрецької перекладається як «рівнина», «земля», «область»; *teda* же формою середнього роду множини [34, р. 266; 22, р. 102, п. 16; 29, р. 66–72]), чи то про внески для влаштування якоїсь святкової церемонії [25; 24, р. 587; 22, р. 100].

Писець реєструє чотирьох пожертвувачів (або податкоплатників): *ekera₂wo*, *damos*, лавагета і *worokijonejo kama*. За приблизними підрахунками дослідників частка внеску лавагета становить близько десятої частини від усіх зареєстрованих в Un 718 продуктів [22, р. 101; 21, р. 66–67]. Такий досить невеликий внесок на фоні інших фігурантів даної таблички можна розцінювати як свідчення незначної ролі лавагета, принаймні, у даному контексті. Однак, на нашу думку, навряд чи сплачування великих податків чи здійснення крупних пожертвувань може бути показником високого статусу тієї чи іншої особи. Так, пілоський ванакт, якщо відкинути його ідентифікацію з *ekera₂wo*, взагалі ніколи не фігурує у текстах пілоського архіву у якості податкоплатника чи особи, яка би здійснювала пожертвування тих чи інших продуктів [30, р. 392]. Однак, ванакт, як нам здається, очевидно, є єдиною особою Пілоської держави, яка була звільнена від повинностей (очевидно, всі податки, які сплачувалися у Пілоському царстві, у певному розумінні сплачувалися на користь ванакта як верховного правителя).

Враховуючи це, ми можемо припускати, що невеликий внесок лавагета не применшує його ролі і статусу на фоні інших фігурантів Un 718, а навпаки, може сприйматися як ознака того, що лавагет, як особа привілейована, був частково звільнений від сплати податків.

Слід також звернути увагу й на те, що, створюючи ієрархічний порядок фіксації

фігурантів, писець реєструє їх у послідовності, що, по суті, залежить не від статусу особи, а від розміру земельної ділянки, якою вона володіє (Ег 312) і від розміру внеска (чи податку), який нею здійснюється [25, р. 232; 30, р. 395]. Так, у табличці Un 718 на першому місці фігурує ekega₂wo, який вносить найбільшу кількість продуктів, дещо менший внесок належить дамосу, ще менший – лавагету, і найменший – worokijonejo ката. Власне, у такому порядку ці фігуранти й зареєстровані у даному документі.

Керуючись таким принципом, даний писець все ж частково, здається, порушує його, коли реєструє в Ег 312 темен лавагета перед земельними ділянками теретів: хоча ділянка кожного з теретів за розмірами дорівнює ділянці лавагета, однак, фіксуючи дані землі, писець мав би зареєструвати спочатку колективні землі теретів, що перевищують ділянку лавагета утричі. Однак, очевидно, на писця вплинув той факт, що лавагет за своїм статусом був вищим від теретів. Оскільки це змусило писця порушити його загальний принцип послідовності, ми можемо припускати, що цей статус був вищим принципово.

Хоча, з іншого боку, можливо, правий В. Петракіс, який говорить, що фігурування лавагета поряд з ванактом обумовлене тим, що обидві особи користуються однаковою категорією землі (temenos). Однак, у будь-якому випадку, ми бачимо в Ег 312 наближеність лавагета до ванакта як у кількісному, так і у якісному відношенні.

Крім того, на велику роль лавагета в Пілосській державі вказує й те, що він фігурує серед таких впливових осіб як wanaка і ekega₂wo, а також поряд з трьома крупними землевласниками–теретами, які також, очевидно, були важливими особами у Пілосській державі.

Т. Палайма і С. Ніколудіс звертають увагу на те, що лавагет і worokijonejo ката пов'язані між собою словом odaa₂ («а також») і тим же самим словом так само пов'язані між собою ekega₂wo i damos. Тобто чотирьох пожертвувачів (або податкоплатників) писець об'єднує у дві групи: 1) ekega₂wo і damos; 2) лавагет і worokijonejo ката.

Звідси, у свою чергу, можна зробити висновок, що: 1) у середині цих двох груп були певні, конкретні взаємозв'язки; 2) лавагет по відношенню до worokijonejo ката відігравав таку ж роль, яку ekega₂wo відігравав по відношенню до damos (принаймні, у контексті подій, що висвітлюються у тексті Un 718). Що це були за взаємозв'язки можна лише здогадуватися [23; 24, р. 587–594; 30, р. 391–401].

При цьому, цікаво відмітити, що ці взаємозв'язки, простежуючись в Un 718, де згадувані нами фігуранти виступають у ролі пожертвувачів, не відображаються у тексті таблички Ег 312, де майже всі ці особи фігурують у якості найкрупніших землевласників Пілосської держави. Таким чином, ми бачимо, що у тексті таблички Ег 312, у якому дані особи реєструються як землевласники, останні фігурують незалежно один від одного, однак, виступаючи у якості пожертвувачів, вони

фігурують вищезазначеними групами. Розкриття взаємозв'язків між окресленими групами і всередині цих груп потребує, однак, окремого дослідження, що дозволило би зрозуміти глибше не лише роль лавагета у Пілосському царстві, а й усіх фігурантів, що згадуються в табличках Ег 312 і Un 718.

Висновки. У ході нашого дослідження ми дійшли наступних висновків. В Ег 312 лавагет, поряд з ванактом, трьома теретами і загадковим фігурантом worokijonejo, постає у якості крупного землевласника. У кількісному відношенні ділянка лавагета прирівнюється до ділянки кожного окремого терета Ег 312 і є меншою від ділянки ванакта у три рази, а від ділянки ekega₂wo – майже у десять разів. У якісному відношенні земля лавагета належить до тієї ж привілейованої категорії temenos, що і ділянка ванакта. Останнє принципово відрізняє лавагета від найкрупніших землевласників Пілосського царства і зближує його з верховним правителем Пілосу.

В Un 718 лавагет, поряд з ekega₂wo, дамосом і worokijonejo ката, виступає у ролі чи то податкоплатника, чи то особи, що здійснює пожертвування для влаштування якоїсь святкової церемонії. Невеликий внесок лавагета, зафіксований в табличці Un 718, не применшує його ролі і статусу на фоні інших фігурантів даного тексту, а, навпаки, може сприйматися як ознака того, що лавагет, як особа привілейована, був частково звільнений від сплати податків.

У цілому, на велику роль лавагета вказує вже те, що він фігурує серед таких впливових осіб як ванакті ekega₂wo та трьох крупних теретів–землевласників, які також, очевидно, були важливими особами у Пілосській державі. Хоча (на основі тексту таблички Ег 312) ми можемо констатувати певну наближеність лавагета до ванакта, все ж лавагет, подібно до інших фігурантів і на відміну від ванакта, виступає у якості податкоплатника (Un 718).

Що ж стосується **перспектив подальших досліджень**, то, на нашу думку, вони можуть бути пов'язані з дослідженням взаємозв'язків як між групами Un 718 (ekega₂wo і damos, лавагет і worokijonejo ката), так і в середині цих груп, а також з дослідженням паралелей між фігурантами Ег 312 і Un 718.

Список використаних джерел

1. Андреев, ЮВ., 1989. 'Крито–микенский мир', *История древнего мира. Ранняя древность*, М., с.312–331.
2. Бартошек, А., 1991. 'Златообильные Микены', М., 352 с.
3. Гринбаум, НС., 2001. 'Крито–микенские тексты и древнегреческие диалекты', *Микенологические этюды (1959–1997)*, СПб., с.22–34.
4. Лурье, СЯ., 1957. 'Язык и культура микенской Греции', М.; Л., 404 с.
5. Перещ, ВМ., 2014. 'Право користування землею категорії «temenos» у микенській Греції', *Журнал східноєвропейського права*, №5, с.41–48.
6. Перещ, ВМ., 2014. 'Термін «wanaка» («владика») у пілоських текстах серії Fg і Un 219 (до питання про царську владу в микенській Греції)', *Журнал східноєвропейського права*, №4, с.45–52.

7. Перещ, ВМ., 2014. 'Царська влада у мікенській Греції (за даними документів лінійного письма В)', *Журнал східноєвропейського права*, №7, с.18–24.
8. Полякова, ГФ., 1978. 'Социально-политическая структура пилосского общества (по данным линейного письма В)', М., 272 с.
9. Тюменев, АИ., 1959. 'Восток и Микены', *Вопросы истории*, №12, с.58–74.
10. Adrados, F., 1968. 'Wanaka y rawaketa', *Atti e memorie del Io Congresso Internazionale di Micenologia (Roma 27 settembre – 3 ottobre 1967)*. Ed. C. Galavotti et al., Rome: Edizioni dell'Ateneo, vol.2, p.559–573.
11. Bergquist, B., 1967. 'The archaic Greek temenos: a study of structure and and function', Lund, 143 p.
12. Carlier, P., 1984. 'La royauté en Grèce avant Alexandre', Strasbourg, 562 p.
13. Carlier, P., 1998. 'wa-na-ka derechef. Nouvelles réflexions sur la royautés mycéniennes', BCH, 122, p.411–415.
14. Chadwick, J., 1975. 'Who was E-ke-ra₂-wo?', *Le monde grec: pensée, littérature, histoire, documents. Hommages à Claire Préaux*, ed Bingen J., Cambier G., Nachtergaeel G., Brussels, p.450–453.
15. Donlan, W., 1989. 'Homeric τεμενος and the Land Economy of the Dark Age', *Museum Helveticum*, Vol.46, p.129–145.
16. Effenterre, H. Van., 1968. 'Un lawagétas oublié', *Atti e memorie del Io Congresso Internazionale di Micenologia*. Ed. C. Galavotti et al. Rome: Edizioni dell'Ateneo, vol.2, p.588–593.
17. Fidio, P., 1977. 'IDosmoiPiliiaPoseidon: UnaTerraSacradiEtà Micenea', Roma, 206 p.
18. Heubeck, A., 1969. 'Gedanken zu griechisch λαός', *Studi linguistici in onore di Vittore Pisani, vol. II. Bolognesi G., Evangelisti E., Grilli A. et al. (ed.)*, Brescia, p.535–544.
19. Latte, K., 1934. 'Τεμενος', PE, V, p.435–452.
20. Lejeune, M., 1965. 'Le damos dans la société mycénienne', *Revue des études grecques*, 78, p.1–22.
21. Lejeune, M., 1973. 'Ledossiersa-ra-pe-daduscribe 24 dePylos' *Minos*, 14, p.60–76.
22. Nakassis, D., 2006. 'The Individual and the Mycenaean State: Agency and Prosopography in the Linear B Texts from Pylos'. PhD Dissertation, University of Texas at Austin, 629 p.
23. Nikoloudis, S., 2006. 'The rawaketa, Ministerial Authority and Mycenaean Cultural Identity'. PhD Dissertation, University of Texas at Austin, 280 p.
24. Nikoloudis, S., 2006. 'The role of the ra-wa-ke-ta. Insights from PY Un 718', *Sacconi A., Del Freo M., Godart L., Negri M. (eds). Colloquium Romanum: Atti del XII Colloquio Internazionale di Micenologia*, vol. II, Roma, p.587–594.
25. Palaima, ThG., 2004. 'Sacrificial feasting in the Linear B documents', *The Mycenaean Feast*. Ed. by Wright J. C., p.217–246.
26. Palaima, ThG., 1995. 'The Nature of the Mycenaean wanax: Non-Indo-European Origins and Priestly Functions' *The role of the Ruler in the Prehistoric Aegean*, Lüttich, p.119–139.
27. Palaima, ThG., 2006. 'Wanaks and related power terms in Mycenaean and later Greek', *Ancient Greece: from the Mycenaean palaces to the age of Homer*. Ed. By Sigrid Deger-Jalkotzy and Irene S. Lemos, Edinburgh University Press, p.53–71.
28. Palmer, L., 1963. 'The Interpretation of Mycenaean Greek Texts', Oxford: Clarendon Press; Toronto: Oxford University Press, XVI, 488 p.
29. Palmer, R., 1994. 'Wine in the Mycenaean Palace Economy', Liège, Aegaeum, 10, p.66–72.
30. Petrakis, VP., 2008. 'E-ke-ra₂-wo ≠ wa-na-ka: the Implications of a Probable non-Identification for Pylian Feasting and Politics', *Dais. The Aegean Feast*, p.391–401.
31. Richter, W., 1968. 'Die Landwirtschaft im homerischen Zeitalter', Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 162 s.
32. Ridgeway, W., 1885. 'The Homeric land system', JHS, vol.6, p.323–343.
33. Ventris, M., Chadwick, J., 1956. 'Documents in Mycenaean Greek', Cambridge: Cambridge University Press, 622 p.
34. Ventris, M., Chadwick J., 1973. 'Documents in Mycenaean Greek', 2nd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 484 p.
2. Bartonek, A., 1991. 'Zlatoobil'nye Mikeny' (The gold-rich Mycenaean), M., 352 s.
3. Grinbaum, NS., 2001. 'Krito-mikenskie teksty i drevnegrecheskie dialecty' (The Cretan-Mycenaean texts and ancient Greek dialects), *Mikenologicheskie etudy (1959–1997)*, SPb, s.22–34.
4. Lur'e, SJ., 1957. 'Jazyk i kul'tura mikenskoj Grecii' (The language and culture of Mycenaean Greece), M.; L., 404 s.
5. Pereshch, VM., 2014. 'Pravo korystuvannya zemleju kategoriji «temenos» u mikens'kij Greciji' (The right of using the land of the category «temenos» in Mycenaean Greece), *Zhurnal skhidnoevropejs'kogo prava*, №5, s.41–48.
6. Pereshch, VM., 2014. 'Termin «wanaka» (vladyka) u piloss'kyh textah serii Fr i Un 219 (do pytann'a pro tsars'ku vladu v mikens'kij Grecii)' (The term «wanaka» (king) in Pylian texts of Fr series and Un 219 (about a monarchy in Mycenaean Greece)), *Zhurnal skhidnoevropejs'kogo prava*, №4, s.45–52.
7. Pereshch, VM., 2014. 'Tsars'ka vlada u mikens'kij Grecii (za danymy documentiv linijnogo pys'ma B)' (The monarchy in Mycenaean Greece (according to the linear B)), *Zhurnal skhidnoevropejs'kogo prava*, №7, s.18–24.
8. Pol'akova, GF., 1978. 'Sotsyal'no-politicheskaja struktura piloskogo obshchestva (po dannym linejnogo pis'ma B)' (Socio-political structure of Pylian society (according to the linear B)), M., 272 s.
9. Tumenev, AI., 1959. 'Vostok i Mikeny' (The East and Mycenaean), *Voprosy istorii*, №12, s.58–74.
10. Adrados, F., 1968. 'Wanaka y rawaketa', *Atti e memorie del Io Congresso Internazionale di Micenologia (Roma 27 settembre – 3 ottobre 1967)*. Ed. C. Galavotti et al., Rome: Edizioni dell'Ateneo, vol.2, p.559–573.
11. Bergquist, B., 1967. 'The archaic Greek temenos: a study of structure and and function', Lund, 143 p.
12. Carlier, P., 1984. 'La royauté en Grèce avant Alexandre', Strasbourg, 562 p.
13. Carlier, P., 1998. 'wa-na-ka derechef. Nouvelles réflexions sur la royautés mycéniennes', BCH, 122, p.411–415.
14. Chadwick, J., 1975. 'Who was E-ke-ra₂-wo?', *Le monde grec: pensée, littérature, histoire, documents. Hommages à Claire Préaux*, ed Bingen J., Cambier G., Nachtergaeel G., Brussels, p.450–453.
15. Donlan, W., 1989. 'Homeric τεμενος and the Land Economy of the Dark Age', *Museum Helveticum*, Vol.46, p.129–145.
16. Effenterre, H. Van., 1968. 'Un lawagétas oublié', *Atti e memorie del Io Congresso Internazionale di Micenologia*. Ed. C. Galavotti et al. Rome: Edizioni dell'Ateneo, vol.2, p.588–593.
17. Fidio, P., 1977. 'IDosmoiPiliiaPoseidon: UnaTerraSacradiEtà Micenea', Roma, 206 p.
18. Heubeck, A., 1969. 'Gedanken zu griechisch λαός', *Studi linguistici in onore di Vittore Pisani, vol. II. Bolognesi G., Evangelisti E., Grilli A. et al. (ed.)*, Brescia, p.535–544.
19. Latte, K., 1934. 'Τεμενος', PE, V, p.435–452.
20. Lejeune, M., 1965. 'Le damos dans la société mycénienne', *Revue des études grecques*, 78, p.1–22.
21. Lejeune, M., 1973. 'Ledossiersa-ra-pe-daduscribe 24 dePylos' *Minos*, 14, p.60–76.
22. Nakassis, D., 2006. 'The Individual and the Mycenaean State: Agency and Prosopography in the Linear B Texts from Pylos'. PhD Dissertation, University of Texas at Austin, 629 p.
23. Nikoloudis, S., 2006. 'The rawaketa, Ministerial Authority and Mycenaean Cultural Identity'. PhD Dissertation, University of Texas at Austin, 280 p.
24. Nikoloudis, S., 2006. 'The role of the ra-wa-ke-ta. Insights from PY Un 718', *Sacconi A., Del Freo M., Godart L., Negri M. (eds). Colloquium Romanum: Atti del XII Colloquio Internazionale di Micenologia*, vol. II, Roma, p.587–594.
25. Palaima, ThG., 2004. 'Sacrificial feasting in the Linear B documents', *The Mycenaean Feast*. Ed. by Wright J. C., p.217–246.
26. Palaima, ThG., 1995. 'The Nature of the Mycenaean wanax: Non-Indo-European Origins and Priestly Functions' *The role of the Ruler in the Prehistoric Aegean*, Lüttich, p.119–139.
27. Palaima, ThG., 2006. 'Wanaks and related power terms in Mycenaean and later Greek', *Ancient Greece: from the Mycenaean palaces to the age of Homer*. Ed. By Sigrid Deger-Jalkotzy and Irene S. Lemos, Edinburgh University Press, p.53–71.
28. Palmer, L., 1963. 'The Interpretation of Mycenaean Greek Texts', Oxford: Clarendon Press; Toronto: Oxford University Press, XVI, 488 p.

References

1. Andreev, YuV., 1989. 'Krito-mikenskiy mir' (The Cretan-Mycenaean World), *Istoria drevnego mira. Rannaja drevnost'*, M., s.312–331.

29. Palmer, R., 1994. 'Wine in the Mycenaean Palace Economy', Liège, *Aegaeum*, 10, p.66–72.

30. Petrakis, VP., 2008. 'E-ke-ra₂-wo ≠ wa-na-ka: the Implications of a Probable non-Identification for Pylian Feasting and Politics', *Dais. The Aegean Feast*, p.391–401.

31. Richter, W., 1968. 'Die Landwirtschaft im homerischen Zeitalter', Göttingen: *Vandenhoeck & Ruprecht*, 162 s.

32. Ridgeway, W., 1885. 'The Homeric land system', *JHS*, vol.6, p.323–343.

33. Ventris, M., Chadwick, J., 1956. 'Documents in Mycenaean Greek', Cambridge: *Cambridge University Press*, 622 p.

34. Ventris, M., Chadwick J., 1973. 'Documents in Mycenaean Greek', 2nd ed., Cambridge: *Cambridge University Press*, 484 p.

* * *